

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita

Fakulta	Právnická fakulta MU
Habilitační obor	Trestní právo
Uchazeč	JUDr. Marek Fryšták, Ph. D.
Pracoviště	Právnická fakulta MU v Brně
Habilitační práce	Dokazování v přípravném řízení
Oponent	JUDr. Miroslav Růžička, Ph. D.
Pracoviště	Nejvyšší státní zastupitelství v Brně

Text posudku

Předkládaná práce se zabývá problematikou přípravného řízení a dokazování v jeho rámci. Člení se na 15 kapitol, které věnují pozornost tématu, cíli a metodám habilitační práce, pojmu přípravného řízení, jeho účelu, významu, funkcím a základním zásadám, vývoji právní úpravy přípravného řízení na našem území, včetně stěžejní otázky vzájemného vztahu předsoudního stadia a stadia řízení před soudem, zahájení přípravného řízení, záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, zahájení trestního stíhání, možnostem postupu policejního orgánu před zahájením úkonů trestního řízení, otázce, zda je nadále nezbytný „monopol vyšetřování“ Policie ČR, profesní a odborné úrovni policejního orgánu provádějícího vyšetřování, dokazování a jeho specifikům v přípravném řízení, dokazování ve standardním přípravném řízení, dokazování v rozšířeném přípravném řízení i dokazování ve zkráceném přípravném řízení. Na konci následuje závěr habilitační práce a úvahy de lege ferenda, kde jsou shrnuty všechny podstatné myšlenky a jsou zde zmíněny náměty na legislativní změny, které byly uvedeny již v předchozích částech práce.

Práce je vybavena obsahem, seznamem zkratk, přehledným seznamem použité literatury. Její uspořádání je provedeno logicky a systematicky, plně odpovídá povaze a závažnosti zvoleného tématu. V práci jsem nenalezl žádné věcné ani stylistické nedostatky. Práce je opatřena velmi vysokým počtem citací z literatury, a to i zahraničí. V deváté kapitole autor zaměřil pozornost na srovnání s úpravou a výkladem (včetně bohatých odkazů na literaturu) přípravného řízení ve Slovenské republice, Polsku a Spolkové republice Německo. Ale zcela dostačující jsou odkazy i na další zahraniční literaturu.

Autor zmiňuje především to, že není přesvědčen o tom, že by se aplikační praxe zcela bezvýhradně ztotožnila s přenesením těžiště dokazování z přípravného řízení do stadia řízení před soudem. Otázka vzájemného vztahu předsoudního stadia a stadia řízení před soudem zůstává nadále otevřená a může být ovlivněna hledáním odpovědí na řadu dalších otázek, jako

je např. to, kdo bude přípravné řízení provádět, kolik jeho forem bude existovat a zejména jak bude vymezen rozsah dokazování, které v něm bude prováděno. V předkládané práci se autor věnuje i odpovědím na tyto otázky. Při zpracování jednotlivých témat v práci obsažených vychází z teoretických aspektů zahrnutých do právní úpravy a především z konfrontace této právní úpravy nejen s věcným záměrem nového trestního řádu z roku 2008 a jeho revize z roku 2010 a neoficiálním paragrafovým zněním jeho obecné části, ale i z velmi obsáhlými literárními prameny včetně judikatury Evropského soudu pro lidská práva, Ústavního soudu a obecných soudů.

Těžiště své práce spatřuje habilitant ve dvou úzce souvisejících okruzích otázek. První z nich směřuje k tomu, zda je de lege ferenda nadále nezbytné, aby „monopolní postavení“ ve vztahu k vyšetřování měla nadále Policie ČR reprezentovaná svými příslušnými útvary, nebo je žádoucí, aby toto oprávnění bylo dáno i dalším subjektům vystupujícím v současné době pod legislativní zkratkou policejní orgán [srov. § 12 odst. 2 písm. b) až i) platného trestního řádu]. Druhá část zvoleného tématu se týká právě problematiky dokazování z pohledu přípravného řízení.

Habilitační práce se s cíli, jež si vytyčila, ale i s celou tematikou (včetně přesahu do oblastí vymezení policejního orgánu, organizace prověřování a vyšetřování a rozsahu jeho působnosti v rámci předsoudního stadia trestního procesu (včetně možného omezení naznačovaného monopolu Policie České republiky v oblasti přípravného řízení) vyrovnala beze zbytku. Za velmi podstatný přínos předkládané práce považují mimo jiné zejména to, že vedle teoretických poznatků, velmi bohatých odkazů na existující literární prameny, obsahuje odkazy na praktické zkušenosti a především pak řešení konkrétních aplikačních problémů. Nelze však říci, že by zůstávala na úrovni (jen) pouhého řešení těchto aplikačních problémů. Autor v tomto směru usiluje o maximální míru zobecnění a zaujímá velmi přesvědčivá stanoviska k nejrůznějším názorům právní teorie a praxe. V úvahu je nutno vzít i to, že autor se musel vypořádat s nesporným faktem, že platná právní úprava stadia přípravného řízení i jeho fází (prověřování a vyšetřování) je v České republice opravdu velice složitá, existuje zde početná judikatura včetně nálezů Ústavního soudu (popř. i rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva). Dlužno uvést, že způsob vyrovnání s touto skutečností považují ze strany autora habilitační práce za velice přesvědčivý a shledávám ho zároveň vysoce odborným. Zaujímaná stanoviska k jednotlivým otázkám, ať už závažnějším či jen dílčím, jsou vždy velmi pečlivě zdůvodněna, jsou podložena příslušnými literárními prameny a citacemi z nich. Práce ale v žádném případě nezůstává jen na úrovni souboru toho, co jaký literární (či judikatorní) pramen o dané otázce zmiňuje, obsahuje velice kritická stanoviska autora. Ta je nutno považovat za vesměs správná a odůvodněná. Stejně tak návrhy na změny platné právní úpravy de lege ferenda jsou velice pečlivě zpracovány a také náležitě odůvodněny. Navíc v sobě vždy zahrnují hlubší teoretický základ. Jakkoli autor vychází i ze svých zkušeností z práce policisty (zejména vyšetřovatele a poté osoby služebně činné v policejním orgánu), je to ku prospěchu úrovně habilitační práce, protože přesně takto si lze představit tolik žádoucí (a současně velice proklamované) propojení mezi teorií a praxí.

Považuji za nezbytné zmínit alespoň některé otázky, jimiž se autor v habilitační práci zabývá, a to především následující:

Habilitant zmiňuje kritické stanovisko k otázce možného zrušení rozšířeného přípravného řízení (s. 74 - 75) v budoucí trestně procesní úpravě. Důvodem mělo být (alespoň podle toho, co věcný záměr nového trestního řádu sleduje) zjednodušení trestního řízení, který je ve své současné podobě velice v České republice složitý, což by mělo platit tím spíše, jestliže se může zdát, že odchylky mezi oběma typy (formami) přípravného řízení nejsou příliš velké (míněno mezi standardním a rozšířeným přípravným řízením). Stanovisko autora, jakkoli záporné, je velmi přesvědčivě zdůvodněno.

Velmi zevrubnou pozornost habilitant zaměřil na téma úředních záznamů o podaném vysvětlení včetně otázky jejich podpisování osobami, které vysvětlení podávají, což je dlouholetá sporná otázka (s. 76), na nepromyšlené zrušení institutu vyšetřovatelů (s. 82), na popis skutkových okolností v záznamu o zahájení úkonů trestního řízení (§ 158 odst. 3 věta první tr. ř.) i otázku, zda se tam má objevit právní posouzení (s. 84 a n.). Formuluje námět k zavedení lhůty pro sepsání záznamu policejním orgánem a argumentuje slovenskou úpravou, byť vykazující značné rozdíly a založené na u nás již zrušeném institutu zahájení trestního stíhání „ve věci“ (s. 85).

Uvádí dost překvapující požadavky některých státních zástupců k sepsání záznamů do 48 hodin, což je třeba považovat za postup v rozporu se zákonem, naprosto nerespektující zákon (a hraničící z jejich strany se závažným porušením povinností státního zástupce).

Vyslovuje velice přesvědčivý právní názor ohledně možnosti zrušit záznam o zahájení úkonů trestního řízení státním zástupcem podle § 174 odst. 2 písm. e) tr. ř. (na s. 90). Zaobírá se i důvody, pro které nemá institut záznamu o zahájení úkonů trestního řízení mít místo v novém trestním řádu a formuluje velmi podložené návrhy, čím by uvedený záznam měl být v budoucí právní úpravě nahrazen.

Za významný přínos předkládané práce považuji partii věnovanou roli státního zástupce při odhalování trestných činů policií (s. 135), zejména z pohledu, jaká tato úloha státního zástupce vůbec může být, s přihlédnutím k tomu, že ještě neprobíhá trestní řízení.

Habilitant se velmi podrobně zabýval též další nevyřešenou otázkou, jakým způsobem naložit s neúplným, nekonkrétním nebo zmatečným trestním oznámením, na základě kterého není možné, a to ani po jeho případném doplnění, sepsat podle § 158 odst. 3 věty první tr. ř. záznam o zahájení úkonů trestního řízení. Zmiňuje v této souvislosti, že se v praxi setkal se zcela ojedinělým pokynem státního zástupce, který policejní orgánu postoupil k dalšímu opatření trestní oznámení s tím, že i když nebudou zahájeny úkony trestního řízení, je třeba uvedené podání odložit postupem dle § 159a odst. 1 věty první tr. ř. Takto samozřejmě postupovat nelze a habilitant velice přesvědčivě objasňuje správný výklad a současně vymezuje, jak by mělo znít příslušné ustanovení trestního řádu (nebo jiného zákona), které by danou otázku řešilo.

Je možno se ztotožnit i se závěry habilitanta, pokud jde o možnost zrušení absolutního monopolu policie na vyšetřování (na s. 143 a n.), kdy změnu naznačuje již právní úprava účinná po dni 1. 1. 2012 (srov. zejména zákon č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů a novelu trestního řádu tímto zákonem provedenou). Požadavky odbornosti a specializace policejních orgánů v širším smyslu plně takovou úpravu odůvodňují.

Zajímavý poznatek autor zmiňuje (na s. 180 a n.) v souvislosti s tím, že zejména policejní orgán primárně vyhledává důkazy svědčící o vině obviněného než o jeho nevině. Jako by vyhledávání prvně uvedených důkazů bylo svým způsobem „snazší“. Často se zamýšlel nad tím, co je příčinou tohoto postupu. Má za to, že to úzce souvisí s pohledem policejního orgánu na funkci a význam přípravného řízení. Ten je často minimalizován pouze na to, že policejní orgán vnímá jako svůj stěžejní úkol vyhledání maxima důkazů, na základě kterých by bylo možné na obviněného podat obžalobu. Pokud přípravné řízení skončí jinak, mnohdy to vnímá jako své profesní selhání.

Pokud se na s. 195 až 196 poukazuje na výkladové stanovisko č. 9/2004 Sb. v. s. NSZ, které autor zcela správně a přesvědčivě interpretuje jako vymezení rozsahu oprávnění obhájce předkládat, opatřovat či případně i zajišťovat důkazy ve prospěch svého klienta, tedy obviněného, je třeba jen poznamenat, že stanovisko není závazné ani pro státní zástupce, ani pro policejní orgány, a má zásadně jen doporučující povahu.

Na s. 203 a n. habilitant uvádí další spornou otázku, zda lze v trestním řízení připustit použití důkazu, pokud informace o jeho existenci byly získány nezákonně (tzv. „*Fruit of the poisonous tree doctrine*“), tj. otázkou, zda plody z otráveného stromu jsou vždy otrávené nebo zda otrávený strom může rodit plody zdravé. Zaujímá zcela správný závěr, že se nelze ztotožnit s pojetím, nezřídka zastávaným v praxi, ale i teorii, že nezákonným je zde zjištění existence (vyhledání, vypátrání) důkazu, ale jeho vlastní opatření již probíhá v souladu se zákonem. Formuluje stanovisko, podle kterého pokud by byl akceptován závěr, že otrávený strom může nést zdravé plody, fakticky by tím byl dáván orgánům činným v trestním řízení návod, že není třeba dbát zákonnosti prováděného dokazování, protože důkazy získané z nezákonného pramene budou považovány za důkazy zákonné a bude je možno použít. Zákonnost dokazování by tak ztratila svůj význam, což je více než absurdní.

Posléze habilitant vyslovuje negativní postoj k otázce možného doplnění trestně procesní úpravy o nové ustanovení týkající se tzv. „pachové zkoušky“, případně aby tato zkouška byla zařazena do § 158a TrŘ a prováděna jako neodkladný a neopakovatelný úkon za účasti soudce. Jím zaujaté stanovisko pokládám za velice přesvědčivé, koncizně formulované a pečlivě zdůvodněné.

Na s. 247 považuji za skvělé zdůvodnění závěru, že z § 76 odst. 1 tr. ř. jednoznačně a bez jakýchkoliv pochybností vyplývá, že podezřelou osobu je možné zadržet pouze v případech, je-li u ní dána existence některého z vazebních důvodů uvedených v § 67 tr. ř. Postup, kdy dojde k zadržení podezřelého bez existence vazebních důvodů, je zcela jednoznačným obcházením smyslu a významu § 76 odst. 1 tr. ř.

Habilitant je s to na vysoké odborné úrovni polemizovat (na s. 264 – 265) i s nálezy Ústavního soudu (jakkoli je nesporné, že jsou závazné, zejména v případech abstraktní kontroly norem). Srov. v této souvislosti plenární nález Pů. ÚS 3/09 (č. 219/2010 Sb.) ohledně toho, kdo má vydávat příkaz k prohlídce jiných prostor a pozemků.

Vyslovuje dále stanovisko (na s. 332 a n.), že pokud bude policejní orgán ve vyšetřování požadovat vysvětlení od fyzických nebo právnických osob a státních orgánů, o kterém sepisuje úřední záznam o podání vysvětlení, měl by o druhu, době a místě konání takového úkonu předem vyrozumívát obhájce obviněného, pokud o to obhájce dle § 165 odst. 3 tr. ř. požádal (s. 332). Jakkoli zastávám názor odlišný, považuji stanovisko autora za velmi přesvědčivé a znovu nutno uvést, že velmi pečlivě zdůvodněné.

Za plně odpovídající pokládám i stanovisko autora (s. 355) ohledně důvodů, proč policejní orgány tak upřednostňují institut zkráceného přípravného řízení, kdy na rozdíl od standardního vyšetřování, na jehož konci je třeba obviněného a obhájce dle § 166 odst. 3 tr. ř. seznámit s výsledky vyšetřování a umožnit jim prostudovat vyšetřovací spis, včetně možnosti podání návrhů na doplnění dokazování, zkrácené přípravné řízení končí dle § 179c odst. 1 tr. ř. podáním stručné zprávy o jeho výsledku, ve které se uvede, jaký trestný čin je spatřován ve skutku, pro který je sděleno podezření, a jaké důkazy, jež lze provést před soudem, podezření odůvodňují. Další důvod, proč takto policejní orgán postupuje, je zcela praktický a souvisí se statistickým vykazováním počtu skončených věcí a rychlostí jejich vyřízení.

Jak jsem již uvedl, zpracování závěrečné části práce týkající se shrnutí závěrů a námětu na změny právní úpravy pokládám za vysoce erudované, a to i na základě svých dosavadních zkušeností se zpracováním návrhu věcného záměru i paragrafovaného znění nového trestního řádu.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce

- 1. Vyjádřit se k otázce, zda je na místě upravovat i nadále v trestním řádu základní zásady, nebo je – jak z toho vychází návrh věcného záměru trestního řádu schválený usnesením vlády č. 996 z 20. 8. 2008 – výslovně v trestním řádu nereglementovat a ponechat je právní teorii.**
- 2. Zmínit (v úzké návaznosti na základní zásady, jež jsou pojednány v úvodní kapitole), zda ještě platí princip, že přípravné řízení je neveřejné, či lze spíše mít za to, že se více projevuje zásada veřejnosti i u tohoto stadia oproti stavu před novelami trestního řádu po roce 1989.**
- 3. Vyjádřit se ke změně subjektu konajícího obligatorně vyšetřování novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 341/2011 Sb., o Generální inspekci bezpečnostních sborů a o změně souvisejících zákonů, pokud jde o trestné činy policistů a jejich vyšetřování po dni 1. 1. 2012.**

4. Měla by být uplatňována trestní odpovědnost za lživé nebo neúplné vysvětlení osoby, kde je zatím možno vyvozovat odpovědnost za přešupek křivého vysvětlení podle § 47a zákona č. 200/1990 Sb., o přešupcích?
5. Vyjádřit se k otázce podrobně rozvedené na s. 206 habilitační práce, pokud jde o souhlas či nesouhlas uživatele dotčených prostor, má-li tam být prováděno ohledání, z hlediska úpravy v § 85c tr. ř., kde se ohledání výslovně neuvádí, ale i plenárního nálezu Pl. ÚS 3/09 (č. 219/2010 Sb.).

Závěr

Habilitační práce JUDr. Marka Fryštáka, Ph. D. „Dokazování v přípravném řízení“ **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru trestního práva. Zpracovává téma, k němuž nebylo zatím publikováno příliš mnoho příspěvků, a činí tak způsobem velice erudovaným, podloženým hlubokými znalostmi dané problematiky včetně praktických zkušeností, zároveň velice objevným a využitelným pro oblast právní teorie i pro praxi, čemuž odpovídají i závěry předkládané habilitační práce. Proto doporučuji, aby byla habilitační práce uchazeče přípuštěna k obhajobě před vědeckou radou Právnícké fakulty Masarykovy univerzity.

V Brně dne 15. 10. 2012.

JUDr. Miroslav Růžička, Ph. D.

